МИТЬО СЕДЕВ

ДИМИТЪР ЗАРАЛИЯТА

ПО СЛУЧАЙ 100 ГОДИНИ ОТ СМЪРТТА НА ЗНАМЕНОСЕЦА НА ХАДЖИ-ДИМИТРОВАТА ЧЕТА ДИМИТЪР НИКОЛОВ ЗАРАЛИЯТА

ДЪРЖАВНО ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО
СОФИЯ — 1968

МИТЮ СЕДЕВ

ДИМИТЪР ЗАРАЛИЯТА

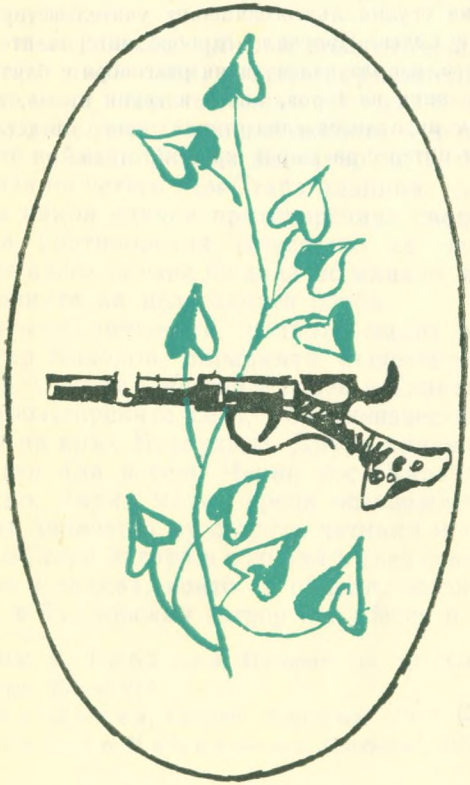

В печата съществуват различия по такива въпроси като: къде е роден Димитър Заралията, знаменосец на Хаджидимитровата чета, кое е точното му име, кога и къде е загинал. След освобождението например един от четниците, пак Димитър, се представил за знаменосеца.

Именно за живота и дейността на този славен борец за свободата на нашия народ е написал малка студия дългогодишният учител историк Митю Седев. Проучил подробно материалите в печата, използувал и лични разговори с близки и роднини на героя, както и техни писма, авторът ни поднася една студия, която представлява интерес за широк кръг читатели.

941-Б (092)

ПРЕДГОВОР

Един от участниците в българското национално-освободително движение, който отдаде живота си за свободата на своя народ, е Димитър Николов Заралията — знаменосецът на Хаджидимитровата чета през 1868 година.

За този славен, хубав и юначен мъж, от осанката на когото лъха сила, твърдост, решителност и несъкрушима вяра в делото, малко е писано и малко се знае.

Авторите, които описват живота и делото на легендарните войводи Хаджи Димитър и Стефан Караджа и похода на четата към Стара планина, дават откъслечни и в някои случаи противоречиви сведения за него. Такива противоречия естествено са неизбежни, защото се касае за едно по-далечно минало, а печат слагат и условията на нелегалната борба.

Относно личността, родното място и смъртта на Димитър Николов Заралията съществуват различни мнения. Според едни той е роден в Сливен от родители из старозагорските села, убит неизвестно къде и погребан на връх Бузлуджа[1]. Други приемат, че е роден в Сливен или в село Черни нос (Карабурун), Старозагорско, умрял малко преди освобождението.[2] Трети смесват личността му с други четници и твърдят, че е роден в Стара Загора и е живял и след освобождението.[3]

Има и такива, които са приели, че знаменосецът е лежал в Търновския затвор и е обесен в Търново.

---

[1] Вж. С. Табаков, История на гр. Сливен, част II, 1924, стр. 201 и 214.

[2] Зв. Цонев, Стефан Караджа, 1940, стр. 179 и 189.

[3] Христо Милев — в-к „Свобода", 1897 г., бр. 2119—2121.

Всички тези твърдения обаче са изградени на недостоверни сведения и предположения. Затова се заех с отстраняване на съществуващите противоречия относно името, личността, родното място и смъртта на знаменосеца. Използувам някои сведения, събрани от неговите роднини, близки, както и други източници.

Струва ми се, че честта и задължението да извадя от забрава един голям национален герой, като знаменосеца на Хаджидимитровата чета, се паднаха на мене, защото съм роден в същото село Карабурун, в което е роден и Димитър Заралията.

Трябва обаче да призная, че по много причини доста позакъснях — връстниците на знаменосеца, които познавах и които можеха да ми бъдат полезни за изясняване на повече страни от неговия живот и дело, отдавна вече не са живи.

Написах тази малка книжка, воден от дълбокото желание да бъда полезен на младото поколение, като изтъкна за пример живота и делото на един самобитен герой, произлязъл от низините на своя народ.

М. СЕДЕВ

Димитър Николов Заралията е роден през 1832 г. в с. Знаменосец, бивше Карабурун (Черни нос), Старозагорско. То се намира в равното Старозагорско поле на 30 км югоизточно от Стара Загора и на 3 км югозападно от гр. Раднево. Възникнало е в периода на голямото изтребление на българите и обезлюдяването на Северна Тракия през времето на султан Баязид I (14 в.).[1] Основателите му били българи бежанци от близки и по-далечни изгорени села, които намерили убежище и прикритие в гората до р. Ракитница в местността „Грозева гичит" на 2 км от сегашното село. Това било закрито и отдалечено от пътища място.

Селяните живеели в бедност и лишения, защото нямало достатъчно земя за обработване. Те избягвали всякакъв досег с турците, запазвайки по този начин своя език, религия и буден български дух и съзнание. Главният им поминък бил скотовъдството. Земеделието било по-слабо развито. Така протичал този примитивен, тежък и затворен живот дълго време, докато постепенно икономическите условия започнали да се променят.

*

При нашествието на турците в Тракия заграбените български земи били раздадени на заслужили турски военачалници. Така възникнали големи феодални владения — чифлици без точно определени граници. В изоставените селища се настанили турски заселници — тюркмени, дошли из областта Сарухан в Мала Азия. На мястото на изгорените села или на други удобни

[1] В летописа на свещеник Борис Минчев (Старозагорска митрополия) е посочена 1380 г. като дата на неговото основаване.

местата създали нови турски селища. По този начин българското селище на „Грозева гичит“ след време се намерило заобиколено от чифлици и села с турско население.

Увеличаването на населението и относителната политическа търпимост станали причина (вероятно към началото на 17 век) жителите на това българско село да го изоставят и да се заселят на близката удобна, широка и гола поляна в местността Карабурун, наречена така от турците в съседното село Тюркмен.

Новото село, което образували тук българите от „Грозева гичит“, придобило името на местността Карабурун.

Преселниците тюркмени, които се настанили из плодородна Тракия, били войнствено размирно племе, склонни към плячка и грабеж, без трайни навици към труд. Турското правителство ги заселило тук по стратегически и политически съображения. Чрез тях то държало в страх и подчинение християнското население.

*

В началния период при завладяването на Тракия обширните чифлишки земи на турските бейове из Тракия поради прогонването и изтреблението на трудолюбивите българи останали без работна ръка. За постоянните войни, които водила обширната турска империя, били необходими средства и по-стабилни доходи от селското стопанство. Налагало се по-интензивно обработване на феодалните имения. Така икономическите интереси на империята наложили промяна в отношението на чифликсахибите и турската администрация спрямо поробените българи. Турската власт започнала да привлича българското население от планините към плодородните равни поля на Тракия за обработване на огромните запустели чифлишки земи. Вследствие на това през 17 и 18 век настъпил период на разместване и придвижване на българското население отново към Тракия. Старите селища на българите не съществували, затова преселниците се настанявали като ратаи в чифлиците, заселвали се в края на чифли-

ците или в края на турските села и там образували свои български махали (Тюркмен махле, Кавак махле, Родне махле и пр.).

През този период на преселване в Карабурун, като чисто българско село, за по-изгодно и по-сигурно се настанили заселници, дошли от юг, които образували големия род Маджерята, т. е. маджурите (бежанците).

Малко по-късно в селото се установили и преселници от Стара планина, които образували рода на Торлаците.

Тези преселници българи заедно с по-старите заселници от „Грозева гичит" с течение на вековете образували еднородна езикова общност. Нравите и обичаите се уеднаквили. Затова в своя „Диалектически атлас на България" проф. Ст. Стойков поставя населението на с. Знаменосец по езикови белези към групата села с еднородно българско население.

Въпреки че било заобиколено от всички страни с турски чифлици, турски и полутурски села, то се разраснало и станало естествен културен и религиозен център на околността.

Еднородният състав на населението бил предпоставката да се съхранят у него националният дух и будното българско съзнание, поддържано през вековете от църквата и християнската вяра. Чисто българският характер на населението се потвърждава и от статистическите сведения на пътешественика Пуайе (французин) от 1859 г.[1]

Карабурунци били смели, решителни, буйни и непокорни. Отличавали се със здраво телосложение и физическа сила. Турците ги наричали „бабаити", „пехливани", „хайдути" и се страхували от тях. Нощем те не смеели да минават през Карабурун. Ако се налагало да отидат в селото по работа, бързали да я свършат денем, докато е светло. Отбягвали да влизат в кавги и спорове с тях.

Относителната независимост, която успели да си извоюват карабурунци, ни дава основание да предпо-

[1] Н. Михов, Населението на Турция и България през XVIII и XIX в., сб. на БАН, т. IV, 1915, стр. 239—241.

лагаме, че селото се е ползувало с известни привилегии, но затова конкретни доказателства нямаме.

В околностите на селото се подвизавали хайдушките чети на Иван Куков, Велчо Леев и хайдут Калю Тодоров, съставени от карабурунци и селяни из съседните села.[1] Те нападали турски заптии, чиновници, богати турци и българи и отмъщавали на бейовете за произвола и насилията над българите. Споровете за пасбища и гори със съседните турски села те разрешавали с оръжие в ръка. Така се стигнало до изселването на съседното турско село Караджоолу, като последните десетина турски къщи били подпалени от карабурунци. В 1850 г. това село вече не съществувало.

Някои от турските бейове били принудени да се съобразяват с обстановката и за да опазят своите имоти, потърсили приятелството на първенците от Карабурун.

Богатият по онова време Молла бей, аянин на Стара Загора, който имал чифлици и гори по селата и две воденици в землището на селото, по най-тържествен начин съгласно тогавашния български обичай станал побратим (аратлик) на дядо Желю от влиятелния род на Желевските. Други бейове обаче вършели насилия над мирното население и на тях хайдутите отмъщавали.

Хайдут Калю Тодоров с неговата чета се прославил като решителен, ловък и смел отмъстител. Той поддържал връзки с Филип Тотю войвода (а по едно време участвувал в четата) и по негово поръчение сам лично убил ходжата на с. Богдан махле Новозагорско. Причината за това била, че той не спазил обещанието си, дадено пред Филип Тотю, да не принуждава населението да му работи меджия (ангария)[2].

---

[1] Четата на Иван Куков наброявала 12 души от разни села. Тя върлувала из горите на Голяма и Малка Детелина (Турско и Българско Терфилии). Стремяла се да се свърже с четата на Тодор Харбоолу от Сливен. А четата на Велчо Леев, съставена повечето от избягали затворници от разни села на брой до 20 души и наречена „арнаутската чета", била хайдушко-разбойническа, но от нея много се страхували турците.

[2] На К. Тодоров се приписва и убийството на някой си Халил бей в местността Лозята край Карабурун.

*

В 1713 г.[1] карабурунци си построили църква, вкопана 3 стъпала в земята[2]. Помагали им и християните от околните села. По това време тя била единствена църква в цялото Старозагорско поле. Нейната енория достигала далеч някъде докъм Харманлийско. При черквата се открила килийна школа за подготовка на свещеници.[3] Онези от учениците, които не успявали да станат свещеници, ставали учители из околните села.

Значението и голямата роля на карабурунската църква изтъква в своите спомени[4] и поп Минчо Кънчев, войвода от с. Коларево (Арабаджиево). Като дете той бил обучаван на четмо и писмо от Карабурунски даскали (1843 г.). Кога точно е открито това килийно училище, не може да се установи, но съдейки по разкази на стари хора и по старостта на църквата, може да се предположи, че откриването му не ще да е по-рано отпреди 200 години.

Тази църква впоследствие се оказала малка за големия брой посетители от обширния район, затова карабурунци решили да я преустроят и разширят. С помощта на 40 села и с труда на 24 села в 1823 година те издигнали голям храм.

Разрешение за строежа се получило от правителството със съдействието на известния Молла бей. Той имал голямо влияние в управляващите турски среди и бил личен приятел на султана. При своите обиколки последният отсядал в неговия приказен дворец в Стара Загора.

Разрешението било дадено за строеж на черква с по-малки размери, която да бъде вкопана в земята, но карабурунци на своя глава построили по-голяма, при това не вкопана, а високо над земята. За наруше-

[1] Проф. Стойко Стойков, Диалектически атлас на България, С., 1964, стр. 17.

[2] Г. Константинов, Николай Лилиев „Човекът поет", стр. 11.

[3] Пак там.

[4] Вж. „Видрица", Спомени на поп Минчо Кънчев, Народна библиотека, БИА, стр. 155.

нието на царския ферман селските първенци от църковното настоятелство били арестувани и откарани на съд в Пловдив, а оттам в Одрин. В съда се явил сам Молла бей, който поел цялата отговорност върху себе си. Той заявил, че строежът на църквата в този вид е станал с негово знание и съгласие, за което после е бил викан на обяснение в Цариград. Така задържаните селски първенци били освободени от отговорност.

От килийната школа излезли много учители. Ние знаем само някои от тях: даскал Димитър Чолака, даскал Георги Тодоров, даскал Михал, даскал Петър Паисията от Карабурун и много други от съседните села.

Според стари хора от килийната школа са излезли 29 свещеници от Карабурун и много други от околните села. Някои от тях са играли важна роля в епохата на нашето възраждане и националноосвободителното движение.

За поп Стойно, наречен Комитата, имаме съвсем оскъдни сведения, а поп Лазар поп Малчев е бил председател на революционния комитет в селото.[1] Синът на поп Стойно — поп Иван поп Стойнов — бил личен приятел и сподвижник на Васил Левски.

Много пъти той укривал Апостола в своя дом и в църквата „Св. Тройца" в Стара Загора, където служел.

На 28 октомври 1868 г. на едно съвещание в дома на Колю Ганчев Левски изложил цялостна програма за революционна дейност в окръга и възложил на присъствуващите, между които бил и поп Иван Карабурунски, да образуват комитети и по селата.

В 1869 г. бил образуван комитет в Стара Загора. Поп Иван поп Стойнов заклел членовете му. Само той и Колю Ганчев знаели имената на членовете на комитетите.[2]

---

[1] Иван Поздишев, История на с. Знаменосец, ръкопис (окр. арх. музей Ст. Загора).

[2] Г. Димитров, Княжество България, Пловдив, 1896 г., ч. II, стр. 339 и 340. Поп Иван (поп Стойнов) и поп Иван (Нейчев) от Ст. Загора са различни лица.

Много от въпросите за секретност се решавали от председателя Колю Ганчев и поп Иван поп Стойнов. Най-близки приятели и съратници на попа били освен Колю Ганчев от Стара Загора поп Минчо войвода от Коларово и Станчо Петров Джамбазоолу от Карабурун. Известният писател Николай Лилиев от Стара Загора е пряк внук на поп Иван Карабурунски.

Братът на поп Иван, Диньо поп Стойнов, наречен Мангамача, бил член на революционния комитет в селото заедно с Диньо Петров Мъника. Братът на Диньо Петров, Станчо Петров Джамбазоолу, бил председател на революционния комитет в с. Калояновец (Джамбазито), където се преселил още като младеж. По-късно той бил включен като спомагателен член на Старозагорския революционен комитет.

След залавянето на Атанас Узунов, заместника на Левски, Станчо Петров бил арестуван и откаран в Пловдив, а оттам в Одрин, където за революционна дейност го осъдили на вечно заточение в Диарбекир. На тръгване за Пловдив той се обърнал към всесилния Емин паша и Тайар бей с думите: „Аз отивам в Пловдив, но пак ще се върна, мислете му тогава". Станчо Петров бил убит в Диарбекир при опит за бягство.

Карабурунското население взело участие и в борбата за църковна свобода и независимост. През 1859 г. търновският владика гъркът Григорий дошъл да служи в карабурунската църква и да събира владичина, но бил изгонен от селото, като го заплашили с арнаутската чета на В. Леев. В своите ръкописи по този случай поп Минчо пише: „Залепиха му карпузена кора и му казаха да си върви по-скоро, откъдето е дошъл, и той си замина сърдит за Търново, без да вземе една пара от карабурунци."

На мястото на старото килийно училище в 1864 г.[1] карабурунци с общ труд си построили ново двуетажно здание за училище, в което обучението вече се водело по взаимната и звукова метода. Учебната програма носела повече светски характер и освен основния уче-

[1] В. „Турция" (Цариград), 1866 г., бр. 21.

бен курс имало и горен курс, включително до втори клас. През 1865 г. в училището се обучавали едновременно до 100 ученици. Голяма част от тях в първите години след освобождението станали учители по селата на Старозагорски окръг.

В Карабурун не е имало благоприятни условия за образуване на големи земеделски стопанства, както това е било в други села. Собствениците на земя били средни и дребни стопани и поради малкото земя, примитивния начин на нейното обработване и липса на пасбища много рано и особено през XIX в. започнал процес на изселване, който след освобождението още повече се засилил. В резултат на това преселници от Карабурун образували цели махали в с. Камено (Каяли), Бургаско, в с. Окоп (Инжек сарали), Ямболско, а отделни изселници имало и по други села.

В епохата на българското възраждане селото е дало безкористни и честни борци за църковно, национално и политическо освобождение на българския народ, между които и легендарния знаменосец на Хаджидимитровата чета от 1868 г. — Димитър Николов Заралията.

Той произхожда от рода на Стойнов Колювите.

Дядо Стойно е бил среден селски стопанин. Имал двама сина — Богдан и Колю (Никола), — които, като разпределили бащиния си имот, останали дребни собственици. Земята на по-малкия брат Колю не стигала да изхрани голямата му челяд, затова без да напуща земеделието, той станал и терзия (шивач). Дворът и шивачницата му се намирали в началото на Горната махала на селото в непосредствено съседство със Стойно и Никола Богданови — братовчеди на знаменосеца.

Негова жена била Желяза — сестра на Марин Стоянов от рода на Маринските (Червенаците). Тя му родила трима сина — Димитър, Диньо и Малчо — и пет дъщери — Неда, Яна, Мита, Стана и Цвета.

Първородният син Димитър, бъдещият знаменосец, следователно носи кръвта на двата рода — Стойнов-Колювите по баща и Червенаците по майка. Баща му

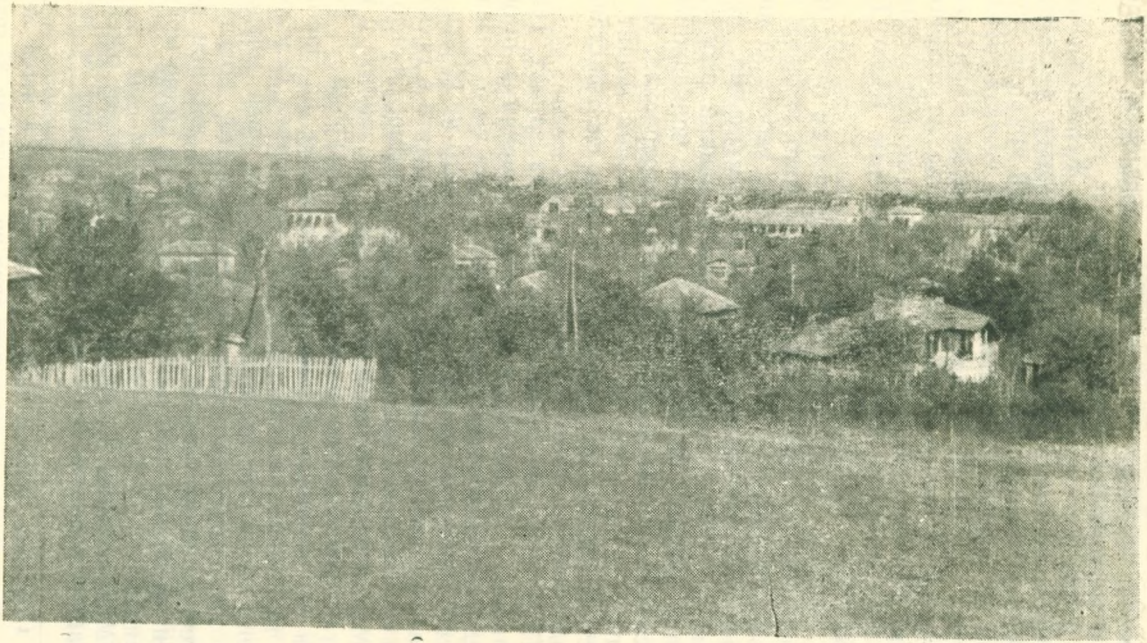

Общ изглед на с. Знаменосец

Колю бил кротък, примирителен, въздържан, но упорит и трудолюбив човек.

Какъв е бил характерът на майка му Желяза и какво е нейното влияние върху младия Димитър, не знаем, но явно е, че по нрав и темперамент той никак не приличал на баща си. По всичко изглежда, че тази гореща и буйна кръв на бунтовник и неспокойно сърце, изпълнено със силни и пламенни чувства на патриот, Димитър е получил от рода на майка си. (От нейния род произлизал и безстрашният хайдутин Калю Тодоров.)

С течение на времето баща му Колю се отдал изключително на терзилъка, а земеделието оставил на синовете и дъщерите си. Понеже земя и работа за многочленното му семейство нямало достатъчно, през време на жътва, вършитба и копан всички работели срещу храна и нищожна надница на чорбаджиите. По същата причина, когато Димитър поотраснал, баща му го взел при себе си, за да учи неговия занаят. И действително, макар и против желанието си, той станал добър майстор.

По-късно при Димитър се учил на занаят Теню Маринов — първи негов братовчед по майчина линия. Пред своя братовчед Димитър Заралията често казвал: „Този живот няма да го изтрая", защото не можел да понася турците, но без съмнение и немотията в тяхното семейство определяла неговата бъдеща дейност и съдба.[1]

Макар и добър майстор, той работел занаята с неохота. Други мисли и чувства го вълнували — съдбата на родината и робското положение на народа. По тази причина баща му често му правел бележки. Буен, здрав, неудържим и природно умен младеж, той още от детство обичал гората и полето, повече се интересувал от оръжие, пехливанлък и юнашки подвизи; не обичал чорбаджийте, но особено силно мразел турците.

Макар хубав и строен момък, той не се оженил, останал волен ерген — независим, упорит и непо-

[1] От дядо Теню аз зная, че знаменосецът е негов лелин син. Това се потвърждава и от сина му Алекси на 85 години (сега покойник).

корен.[1] Дружал в село с най-коравите харамии, като Диньо К. Мангалов, Колю Влаев, Калю Тодоров и др. Него не го привличали седенки, беленки, хора и сватби, както другите ергени. У него зреела мисълта да стане хайдутин. Тази идея се подхранвала от неговия роднина поп Лазар поп Малчев, председател на революционния комитет в селото, и поп Стойно, тогава учител.

Трябва да се отбележи, че влиянието на поп Лазар и на поп Стойно върху младия Димитър било голямо.

Освен това обективната обстановка в родното му село, както вече изтъкнахме, била по-различна от другите села. Тук съществувал здрав български дух още от 18 век. Това влияело за оформяване характера на Димитър като борец за свобода.

Известно време Заралията се учел на четмо и писмо при поп Лазар, който бил учител в селото по това време. Ученето обаче било гръко-славянско и затова Димитър останал слабо грамотен.

Димитър Николов Заралията се обличал и носел малко по-различно от другите младежи. Той носел

---

[1] Когато проучвах родословието на знаменосеца, всички негови роднини подчертаваха, че той забягнал в Балкана ерген и че няма преки потомци. Ф. Симидов пише същото в сп. „Поборник опълченец", 1899 г., кн. 10, стр. 7.

Сведенията, които изнасям за знаменосеца за времето преди напускане на селото, съм получил от Теню Маринов, Желю Тенев Маджаров, Геню Димитров и Боню Вълчев от Карабурун, които бяха активни общественици, сега покойници. Майката на дядо Желю — Неда — е сестра на знаменосеца. Когато е ставало дума за него, дядо Желю го наричаше „вуйчо Димитър".

След смъртта на Теню Маринов, Желю Тенев, Геню Димитров и Боню Вълчев допълнителни сведения събирах от най-близките живи роднини на знаменосеца, а именно от Манол Колев Малчев — 70-годишен, Иван Колев Малчев — на 68 години от с. Симеоново, Ямболско, Марин Малчев — на 85 години, братов син на Димитър, Руси Колев Динев — 60-годишен, и Неда Михайлова от гр. Ямбол и от Ради Проданов — на 72 години от с. Каравелово, Ямболско. Водил съм лични беседи с тези лица, а за някои пояснения и уточнявания исках и писмени отговори.

черен калпак, малко накривен[1] и винаги с разкопчана и наметната връхна дреха (антерия). Тогава това било привилегия само за турците. На тях той искал да се покаже тогава такъв, какъвто бил в действителност — човек независим от никого, „сербез", който не признава никаква власт над себе си. С това си навличал омразата на турците, които били свикнали да гледат на българите като на покорна рая.

Със своя едър ръст и голяма физическа сила Димитър Заралията всявал респект и страхопочитание сред хората, имал много приятели, но имал и врагове и измежду самите българи.

Веднъж го обвинили, че заедно с Диньо К. Мангалов откраднали от свой съсед (Колю Диков Шиката) някаква вълна.[2] Това станало достояние на турската власт, в очите на която Димитър бил подозрителен и неблагонадежден поданик на султана. Удобен случай да се справи с него. Когато научил, че турците го търсят, а той не искал по никакъв начин да попадне в ръцете им, Заралията напуснал селото и без да се обади на близките си, изчезнал.

Тайнственото изчезване на Димитър от Карабурун давало основание да се помисли, че той вече е хванал Балкана, за което често е подмятал. Тази идея отдавна зреела у него. Всъщност той с такава цел напуснал селото, но се отправил най-първо за Стара Загора, откъдето търсел да установи връзки и да организира бягството си в Балкана.

В Стара Загора Димитър се настанил в малка махленска шивачница като мирен гражданин занаятчия. Шивачницата била удобно прикритие, в което той можел, без да събужда подозрение, да се свърже с ония среди в града, с помощта на които разчитал да се присъедини към хайдушките чети в Балкана или да се прехвърли през Дунава в Румъния.

Наскоро след настаняването си в Стара Загора обаче съдбата му подготвила ново изпитание. Една

---

[1] В Старозагорско казват: „На кавга."

[2] Сведенията са от Желю Тенев Маджара, потвърдени от сина му Теню Желев, сега жив на 74 години.

вечер близо до шивачницата му се случило събитие, към което не можал да остане безразличен. Един турчин, известен в града със служебното си положение, нанасял жесток побой над някакъв непознат на Димитра българин. Буйната кръв на Заралията пламнала. В този миг той видял унизено човешкото достойнство на българския народ. Кипнала неудържимата му омраза към поробителите. В един миг се хвърлил срещу турчина и го намушкал с ножа си.

Убийството станало причина да се разбере кой е и какъв е този терзия. Заптии се разшетали да го търсят из града и из околните села. Търсили го и в родното му село. Майка му се държала пред заптиите достойно. За Димитър обаче връщане назад нямало. Още същата вечер след убийството той хванал пътя за Сливен — гнездо на хайдути и комити.

Тогава Димитър бил вече 23—24-годишен (към 1856 г.). По това време в страната ни, разорена от Кримската война, зреели условия за смела и решителна вътрешна съпротива срещу османската тирания.

И тук в Сливен, за да се представи като мирен и кротък гражданин, той се заловил да шие дрехи. Едновременно с това опознал обстановката, завързал връзки с бунтарски среди, които му станали тайни клиенти. Терзилъка не бил занаят за неговия неспокоен и буен характер. Привличали го лъскави оръжия и миризмата на барут. Често пъти, облечен като ловджия, обикалял Балкана, за да поддържа връзки с хайдушките чети.

Работил занаята година и половина. След като установил връзки с хайдушката чета на Тодор Харбоолу от Сливен, а по-късно и с четата на Теню Люцканов (Люцканоолу) (шурей на Панайот Хитов), Димитър решил да се прости със спокойния живот на градски занаятчия.[1] С тези чети обикалял 2—3 години Сли-

[1] Ф. Симидов, сп. „Поборник опълченец", 1899 г., кн. 10, стр. 7. Стоян Папазоолу, Люцканоолу, Теню Люцканов и Стоян Люцканов Папазоолу са имена на едно и също лице. Това е шуреят на Панайот Хитов, водач на чета и убит от неговия четник Трифон от с. Турия, Казанлъшко. Съучастник

венския балкан. Вероятно през същия период той убил бюлюк башията, кърсердарина Коджа Ибрахим[1], който го преследвал, и по тази причина както в Белград, така и в Букурещ става известен с прякора Коджа Ибрахим.

Четата на Харбоолу била малка — от 4—5 души. По-късно в 1867 г. Панайот Хитов се опитал да я привлече под свое ръководство за организирана четническа дейност, но тези млади и буйни глави предпочитали свободния хайдушки живот.[2]

Малкото земя, която имал бащата на Димитър в Карабурун, и лошото, даже вражеско отношение на турската власт към него и семейството му заради сина му го накарали да напусне селото заедно със семейството си, без дъщеря си Неда, която се оженила в родното си село. Той се преселил в друго село през 1857 или 1858 г., за което настоявал и Заралията, за да не бъдат преследвани и тормозени заради него. С тази цел, след като се позабравило името му и властта изгубила надежда да го залови, той се завърнал тайно в Карабурун с желанието да се види с роднини и близки и да посъветва и убеди родителите си да се изселят.

— В новото село ще има турци — убеждавал той баща си. — Но поне не те знаят кой си и какъв си.[3]

От Карабурун дядо Колю се преселил в с. Симеоново (Окманли), Ямболско, само с една биволица, един вол и оскъдна покъщнина.

в убийството бил и Мавро казанлъченец, по-после четник в Хаджидимитровата чета (вж. Захари Стоянов, Четите в България, 1965, стр. 204; Панайот Хитов, Моето пътуване по Стара планина, стр. 106; Известия на държавния архив, 1959 г., стр. 160.)

[1] Според Ф. Симидов и други по-стари автори — Коджа Ибрям.

[2] Г. Димитров, Княжество България, Пловдив 1896, ч. II, стр. 312.

[3] Вж. Извлечение от писмото на учителя Н. Митев и Руси К. Динев.

Новото село било почти турско. Българи имало съвсем малко. Никой обаче не познавал отблизо новият преселник и неговото семейство.

Хайдушките подвизи на Димитър не останали незабелязани за турската власт особено след убийството на Коджа Ибрахим. Тогава Димитър решил да избяга в Румъния и да се присъедини към българската емиграция.

Към 1860 г. той напуснал Сливенския балкан и незабелязан от турската власт заминал за с. Симеоново, за да види близките си. След напущането на Карабурун това е втората му и последна среща със своите родители. Димитър Заралията останал в новото село Окманли само няколко дни, тъй като случайни обстоятелства внезапно прекъснали неговото гостуване. Хайдушкият живот го направил още по-корав, безстрашен и свободен от разни предразсъдъци.

Било лятно време по вършитба. Всред селото имало чешма със стена и улуци за пране. Хората забелязали, че всяка вечер около чешмата се появявал някакъв странен силует. Суеверните помислили, че това е някакъв зъл дух „таласъм". Скоро мълвата обхванала цялото село. Никой не смеел нощем да се доближи до чешмата. за да си вземе вода. Заралията дочул това и решил да провери каква е работата.

Една вечер той се скрил зад чешмата и зачакал. Не след дълго се появил един турчин, който се съблякъл и започнал да се къпе. Като разбрал какъв е този „таласъм", Заралията решил да се справи с него и да освободи хората от суеверния страх. Взел един голям камък и го стоварил с всичка сила върху него. „Таласъмът" бил убит на място.[1]

Като се разбрало за убийството, турците настръхнали, но докато авторът на убийството още не бил из-

[1] По тогавашните нрави се считало за голямо престъпление и предизвикателство турчин да се съблича гол и да се къпе на публично място и с това да става причина цялото село, особено жените, да не могат да доближат чешмата в такова работно време.

вестен, брат му Диньо казал: „Хайде Димитре, да те няма повече тука.“ И Димитър изчезнал незабелязано, както и незабелязано дошъл в Симеоново.[1] Заралията заминал тайно за Карабурун при своя роднина поп Лазар, от когото поискал съвет и съдействие, за да избяга в Румъния.[2]

В какво се състои конкретно това съдействие, нямаме сведения. Заралията заминал за Румъния от Карабурун[3] към 1860 г., когато бил вече 28-годишен.

Минавали години, усилни и тежки робски години. Хабер от него нямало, но вече всички знаели, че той е забягнал във Влашко и станал комита.

Тревожейки се за неговата съдба, сестра му Неда често е казвала: „Къде ли се търкаля главата на наш Димира?“ Тя така нарича своя брат.[4]

Истинското име на знаменосеца е Димитър Колев Стойнов, а четническото му име Димитър Николов Заралията от с. Черни нос. Заралията са го наричали и той така се е записал в четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, защото е от Старозагорско. Така обикновено наричат старозагорци даже и сега. Прякорът „Заралията“ е едно прикритие за него, както и Николов, вместо Колев, а Черни нос е българското име на Карабурун, сега с. Знаменосец.[5] В хайдуш-

---

[1] Тази случка ми е разказвана от Руси К. Динев от Ямбол, потвърдена от Ради Проданов, с. Каравелово, и от Марин Малчев — братов син на знаменосеца от Ямбол, и тримата живи.

[2] Той минал Дунава с лодка заедно с няколко другари, като използували услугите на един рибар срещу възнаграждение, Той ги оставил на отвъдния бряг в една горичка, откъдето се отправили за Гюргево и Букурещ (вж. писмото на учителя Н. Митев от с. Симеоново).

[3] При заминаване за Румъния от Карабурун го видял Иван Петров Даскалов, поздравил го отдалече и му казал: „На добър път.“ Това зная лично от Иван Даскалов, сега покойник.

[4] Това ми каза Желю Тенев, син на Неда — сестра на знаменосеца. То се потвърждава и от сина му Теню Желев.

[5] Преименуването на селото Карабурун на Знаменосец стана през 1934 г. с мотивирано протоколно решение на общинския съвет.

ките среди той е познат и с прякора Димитър Коджа Ибрахимов.

За турската власт по онова време, дори да залови списъка на четата, било съвсем невъзможно да разгадае кое е това лице и кое е това село, тъй като никъде в България няма село с име Черни нос.

След известно време от Влашко той установил връзки със своите близки в родното си село. Знаем, че през този период поп Лазар е получавал писма от Знаменосеца,[1] но не ще да е бил само поп Лазар, който е поддържал връзки с него. В другото село, Симеоново, брат му Малчо притежавал оригиналната му снимка, направена от фотографа Карол К. Д. Сатмар в Букурещ.

С изпращането на тази снимка Заралията искал да съобщи на родителите, че е здрав и жив и се намира в чужбина на безопасно място. На гърба на снимката пишело „Не мислете за мене“ — без подпис под текста. Тази снимка не е запазена.[2]

Така пишат онези, които посвещават живота си на една велика идея, която е по-силна от синовната признателност и обич. „Не мислете за мене“, аз вече не ви принадлежа — не принадлежа и на себе си. Така би трябвало да се разбира смисълът на този кратък надслов.

От 1860—61 до 1862 г. знаменосецът бил в Букурещ. Тогава Раковски подготвял своята първа легия. Заралията бил един от първите, който се записал добро-

[1] Неговият син Доню поп Лазаров ми каза: „Баща ми имаше много писма от Букурещ. До скоро се търкаляха из къщи, но не е останало нищо.“ И действително през времето, когато аз говорих с него, а то беше доста отдавна, дядо Доню, сега покойник, беше толкова беден, че освен четири голи, небелосани стени в къщи нищо друго нямаше. Той не е запазил тези писма, защото не е подозирал тяхната стойност.

[2] В Народната библиотека — София се намират три оригинални снимки от този фотограф, но там не можаха да ми покажат данни, от които да се вижда откъде са се снабдили с тях. Предполага се, че това е станало чрез Ф. Симидов, който е разговарял с братята на Заралията, от които вероятно е получил снимка.

волец в нея. Заминал за Белград и се зачислил в шеста десетка под № 61 от списъка.[1] На 10 май 1862 г. пристигнал от Галац в Белград и Йордан Ж. Планински. Там заварил Заралията с други свои другари, заети с организиране на легията в помощ на Раковски. Димитър бил изцяло в услуга на Раковски. Като бъдещ легионер той се обучавал с оръжие още докато бил в Букурещ, което впрочем добре владеел още от хайдушките си години. Покрай това упражнявал и шивачество, както в родното си село, Стара Загора и Сливен.

Както в Букурещ, така и в Белград той се познавал почти с всички по-известни ръководители на националноосвободителното движение: Раковски, Левски, Хаджи Димитър, Христо Македонски, Караджата, Христо Иванов Големия и много други.

По подготовката на легията той вложил заедно с другарите си Георги Енев и Йордан Планински много сили, смелост, хитрост и умение.[2] Когато е трябвало да се прекара тайно оръжието за легията от Румъния за Белград, Раковски възложил тази отговорна работа на Димитър. На него той разчитал в най-трудните моменти, когато е било необходимо да се осъществи някое опасно начинание. При прехвърляне на оръжието за Сърбия Димитър взел със себе си и сестреника на Раковски — Киро Стоянов и заминал за с. Груево на брега на Дунав във Влашко, срещу сръбското село Радуевац. Там се намирал чифликът на д-р П. Берон, който живеел в Париж. В този чифлик Димитър складирал оръжието и тайно го прехвърлил през нощта в Сърбия. След това лесно го доставил на легията в Белград. По това време той бил към 30-годишен и се славел като един от най-добрите стрелци (нишанджии) в легията. Всички легионери го обичали, защото бил

---

[1] Иван Стойчев — ръкописен списък на легионерите от 1862 г. в Белград, съхраняван в БАН, секция Възраждане.

[2] Ф. Симидов е събирал сведения за знаменосеца от неговите другари Георги Енев (Пловдив), Йордан Ж. Планински (Варна) и Киро Стоянов (София).

силен, юначен и добър другар. В легията той бил дясна ръка на Раковски и негов знаменосец.[1]

Тук е уместно да спомена за знамето на легията, което е носел и Димитър Заралията и което Раковски развял за първи път на 16 юни 1862 г. в Белград. Знамето се състояло от три цвята, наредени хоризонтално: зелено, бяло, червено. Това се доказва от писмените разкази на съвременници на тези събития и от една картина, нарисувана от близък приятел на Раковски — италианския художник Сако,—на която знамето е изобразено с тези цветове.

Какво точно символизира това цветосъчетание е трудно да се открие, но известно е например, че зеленият цвят е бил любимият на хайдутите, а другите два цвята — белият и червеният — се срещат в различни съчетания по знамената на другите славянски държави. Възможно е Раковски, който е познавал добре народното творчество, да е използувал легендата и преданията за разветите байраци на Момчил войвода и Кара Танас.

От тази епоха е останала една народна песен, в която се възпяват цветовете на българското знаме:

Излязла е бяла Рада
на планина на ройнина,
па побила три байрака:
първи зелен, втори червен,
а пък трети бяло сукно

От едната страна на знамето бил изобразен лъв, а на другата пишело „Свобода или смърт".

Много по-късно, след освобождението, на 6 април 1879 г., по предложение на Никола Михайловски, брат на Иларион Макариополски и баща на Стоян Михайловски, бил приет чл. 23 от Конституцията, според който българското народно знаме е трицветно и се състои от бял, зелен и червен цвят.

---

[1] Ф. Симидов, сп. „Поборник опълченец", 1899 г., кн. 10, стр. 7; Илия С. Бобчев, По кървавите дири, 1928, стр. 116.

Когато легията била разтурена, Раковски възложил на Димитър Заралията да изнесе обратно оръжието (саби, бомби), дрехи и други съоръжения. Това той извършил пак безшумно и го складирал в чифлика Скорина, собственост на Стефан Берон от Браила.

От доклада на Митхад паша (23 юли 1868 г.) узнаваме, че най-известните измежду четниците на Хаджидимитровата чета, като браилеца Димитър (Мънзов), Наполеон, Балкански и друг един Димитър от Загора (Заралията), са били офицери, юзбашии или знаменосци.

Няма съмнение, че това офицерско звание те са придобили като участници в легията на Раковски в Белград, където са били обучавани от специални военни инструктори — сръбски офицери.[1]

След първата легия Димитър прекарал близо две години във Влашко. През 1864 г. с помощта на Раковски той образувал малка чета, с която се промъкнал в Стара планина „да дяла турски зелки", както често се изразявал.[2] Каква дейност е развивал из Балкана с тази чета и кога точно се е завърнал пак в Букурещ, няма сведения, но очевидно през 1867 г. той е бил вече там.

През 1868 г. усилено се провеждала кампания между емиграцията из Влашко и между младежите из България за набиране бойци за Хаджидимитровата чета. Нейната подготовка не била лека работа. Преди всичко трябвало да се набави оръжие. Необходимо било да се помисли за доставката на униформи за четниците. На униформата по онова време се държало извънредно много. Тя трябвало да бъде красива и блестяща.

Този въпрос имал и своето политическо значение — да се подчертае, че се касае за организирана и дисциплинирана бойна част, която да повдигне патриотичните чувства на българския народ и да го увлече на всенародно въстание.

Но не само оръжие и униформи са били необходими. Трябвало да се мисли и за снабдяване с муниции и друго

---

[1] „Църковен архив", кн. 1 и 2, 1924/25 г., стр. 153.

[2] Ф. Симидов, сп. „Поборник опълченец", 1899 г., кн. 10.

снаряжение, както и с провизии за предстоящия поход. За целта чифликът „Циганка“ на Н. Балкански, намиращ се между Букурещ и Гюргево, постоянно свърталище на хъшове, наречен още „Казармата“, се превръща в оръжейна работилница за пълнене на фишеци и снабдителен пункт с муниции.

За цялостното екипиране на четата са били необходими много средства. Четниците били хора предимно от беден произход — емигранти без определена професия и постоянни доходи. Повечето от тях живеели оскъдно, особено бившите легионери от легията на Раковски, като Димитър Заралията и др. Те дошли от Сърбия в Букурещ, за да участвуват в похода на четата към Балкана, но нямали средства, за да я подпомогнат материално.

Доброволни вноски за издръжка на четниците и тяхното въоръжение се събирали главно от средата на прогресивната българска буржоазия в Румъния, Бесарабия и Русия. Тук може да се споменат имената на Михаил Колони, Христо Георгиев, Никола Балкански, Димитър Горов и други дарители.

Това се вижда и от тук цитирания документ — разписка, издадена вероятно от Иван Грудов:

БИЛЕТ (МОЛБА—СМЕТКОРАЗПИСКА)

Долуподписаните ви молим, бъдете добри да отпуснете пет жълтици или пет австрийски от помощта за бедните, които що са и подписали казаните бедни.

Х. Димитър Сливенски войвода,	Сава Черногорски,
Еремия Петров Българов,	Симон Арнаудов,
Иван Стоянов	Тодор Николов

и Димитър Коджа Ибрахимов[1]

Букурещ 26. IV. 1868 година

Когато научил за набирането на доброволци, най-малкият брат на знаменосеца, Диньо, пожелал да се запише в четата. С тази цел той заминал за Румъния и пристигнал в Гюргево, вероятно в механата на Дочо Царски.

[1] Известия на държавните архиви, 1959 г., София, стр. 160.

В тази механа се събирали хъшовете и той предполагал, че ще може да се срещне с брат си, но по неизвестни за нас причини Димитър не е можал или не е пожелал да се срещне с него.

Вместо него на срещата се явил Стефан Караджа, който запитал Диньо какво желае. На искането на Диньо да види брат си и да се запише в четата Караджата му отговорил: „Ако си ерген, можем да те приемем, но ако си женен, не си за нас."

Диньо бил семеен.[1] Завърнал се недоволен от брат си, загдето не се явил лично. Така трябва да се обясни и разговорът на Ф. Симидов с Диньо през 1899 г., когато е събирал сведения за знаменосеца от него. „Един ден, когато Димитър стана вече момък, той запаса ножа и пищовите си — казал брат му, — нарами пушката и се изгуби в Балкана." В кой ден и месец и в коя години е направил това Димитър неговият брат не можа да ми каже.[2]

Истинските причини за тази въздържаност на Заралията към брат си не знаем.[3]

Характеристиката, която дава Ф. Симидов за Димитър Николов Заралията, вече като възрастен четник,

---

[1] По това време той бил обущар в гр. Исакча (Северна Добруджа), където се оженил.

[2] Ф. Симидов, цит. списание, стр. 7.

[3] Преди 30—35 години бях писал във в-к „Зора" една статия за знаменосеца. По вина на редакцията бе поместена снимката на Христо Македонски вместо тази на Димитър Заралията. Аз бях извадил и изпратил в редакцията листа от книгата на Илия С. Бобчев „По кървавите дири", 1928 г., с двете снимки между стр. 112 и 113. Тази статия прочел братовият син на Заралията, Колю Динев и зарадван, ми писа една картичка, в която си дава адреса и ме кани да отида в Ямбол, за да ми разкаже много интересни неща за чичо си Димитър. В картичката ми пише: „Знаменосецът Димитър Николов Заралията е мой чичо. Имам и снимката му."

Пазех много време картичката с намерение да отида при него, но по много причини едва миналата година отидох, обаче не вече при Колю Динев, който починал, а при сина му Руси Колев Динев.

в общи черти се покрива със сведения, които имаме от неговите роднини.

Димитър Знаменосецът бил едър, плещест човек. Той бил почти най-високият от всички 126 души в четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа. Като него бил само Иван Пеев от Казанлък. Имал очи, малки с остър проницателен поглед, който се криел под големите му гъсти вежди. Косата му била кестенява. Вървежът му — равномерен и бърз с уверена стъпка на човек, който съзнава своето достойнство и който има самочувствието за своята собствена сила. Гласът му бил мощен, речта му кратка и решителна. На думата си бил господар, която никога не отменял, щом веднъж я даде. По характер бил весел и шеговит, с прилична сдържаност. Често ставал затворен и мълчалив. Не обичал да се самоизтъква или да го хвалят. Бил е от онези хора, които малко говорят, а много вършат. Страшен в гнева си, бърз и сръчен в движенията, кротък и тих, когато не е сърдит. Рядко се сърдел и не за дребни неща. Нравствено чист, той не познавал в живота си пиянство, блудство и картоиграчество.[1]

Със своята физическа сила, човешки добродетели и юнашки хайдушки подвизи в Балкана Заралията спечелил особена почит и авторитет сред емигрантските среди.

„Коджа Ибрахим — Заралията, стар хайдутин, се ползува с митическо уважание между хъшовете."[2]

През 1868 г. Димитър Заралията се намирал пак в Румъния, но времето си прекарвал повече в Гюргево между въстаниците, където помагал на специално наетия за целта шивач Петър Шнайдер в приготовляването на дрехи за четниците и войводите, в организирането и снабдяването им с необходимото оръжие и боеприпаси във връзка с предстоящия поход в България.

Гюргево по това време бил населен с доста българи.

---

[1] Ф. Симидов, цит. списание, кн. 10, год. I и год. II, кн. 5; Илия С. Бобчев, По кървавите дири, 1928, стр. 117.

[2] В. Мавродиев, Хъшове, 1926, стр. 55.

Наричали го зимния лагер на четниците, а Стара планина — летния лагер.

От Гюргево заедно със Стефан Караджа Димитър заминал за село Петрошан на около 40—45 км западно и на 2—3 км до брега на Дунава срещу село Вардим на българския бряг. В това село се намирал чифликът на българина Михаил Колони, в който имало два големи празни царевични хамбара. Задачата на Димитър била да посрещне и настани въстаниците в тези хамбари. Това трябвало да стане безшумно, за да не събуди подозрение у румънската власт и турските шпиони. Той шетал нагоре-надору, губел се, връщал се, защото трябвало да се превозят и укрият не само хората, но и оръжието, което бивало извозвано нощно време с каруци и каици. Разбира се, в тази работа той не бил сам, изпълнявал е нарежденията на Стефан Караджата, но практическата работа падала главно върху него като стар и опитен боец. Задачата била изпълнена успешно. Тук в хамбарите ентусиазираните момчета смъкнали цивилното си облекло и надянали въстаническите униформи.

След като четниците били напълно готови с всичко необходимо за път, те се отправили за брега на Дунава, където Заралията единодушно бил избран за знаменосец.

В началото на похода в организационно отношение четата била разделена на две — с двама войводи и двама знаменосци, но по-късно се слели в една — с един знаменосец (Заралията) и двама войводи.

Знамето, което Заралията носел, било от зелен плат. На едната му страна бил извезан златен лъв, който тъпче полумесеца, а на другата пишело „Свобода или смърт". На знамето на другата чета с войвода Стефан Караджа пишело: „За свобода и независимост", а на обратната страна „На оръжие, братя". Бил съставен точен списък на въстаниците. Знаменосецът Димитър Николов по това време бил вече на 35 години.

Когато четите били вече строени в две редици на брега на Дунав, Х. Димитър извикал: „Димитре, излез със знамето напред и застани по средата на момчетата." След това с кратко, но трогателно слово той

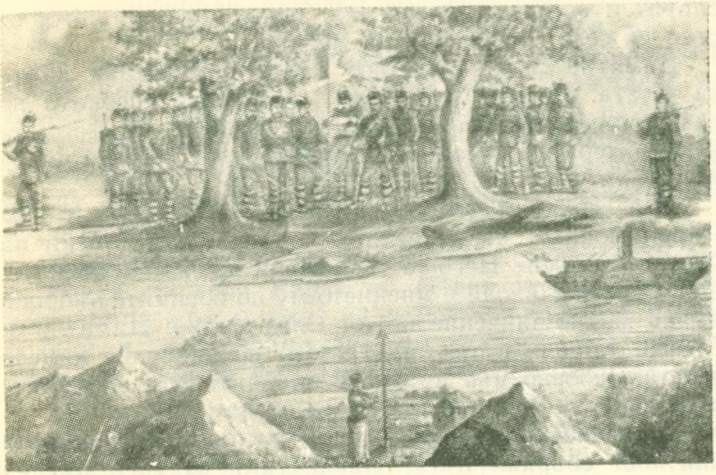

Четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа. Полагане клетва на 4. VII. 1868 г.

поканил въстаниците да положат клетва за вярност към отечеството.

Войводите кръстосали сабите под знамената, а въстаниците един по един, целувайки святите знамена, се заклели да бъдат верни до смърт на своята скъпа родина.

След това тържество те се качили на предварително наетия уж за пренасяне на дърва чам[1], с който през нощта на 5 срещу 6 юли 1868 г. стар стил минали Дунав и слезли на българския бряг при село Вардим, Свищовско.

Димитър Знаменосецът бил определен за водач на четите. Той бил най-подходящото лице за водач, защото познавал местата, селата и пътищата най-добре от всички, по-добре от самите войводи. Като стар и опитен хайдутин знаел кой път и коя пътека накъде водят, през опасни или безопасни места, къде не трябва да се

[1] Каик с покрив.

спират и нощуват. Определял на око разстоянията от село до село, от могила до могила.

Димитър Заралията бил жива топографска карта за четата. Нощно време той определял посоката на пътя според разположението на звездите. По формата и характера на облаците познавал дали ще има вятър или дъжд и пр.

„На всички надеждата ни беше в Димитър Коджа Ибрахимов" — казал веднъж Христо Македонски на Филип Симидов. Него го уважавали не само четниците, но и самите войводи и мнението му по военните въпроси имало важно значение за тях. След Хаджи Димитър и Стефан Караджа той бил третото по значение лице в четата, особено във връзка с оперативните и бойните действия.

Знаменосецът повел четата, но въпреки неговата опитност сбъркал пътя. Навлезли в задънен път из Вардимските блата, от който ги извел Марин Нейков, четник от Свищов.

Предварително набелязаният стратегически план на войводите бил да слязат на български бряг незабелязано и после с бърз ход да се доберат до дебрите на Балкана на сборния пункт Агликина поляна и след като се срещнат с другите въстаници от вътрешността на България, да вдигнат народа на въстание. За целта те носели у себе си специално възвание към народа.

За голямо нещастие обаче слизането на брега не станало незабелязано. Четата била открита още в самото начало от турската власт и за нейното преследване били взети сериозни мерки.

По тази причина, още като се измъкнали из Вардимските блата, войводите провели военен съвет с по-известните и опитни четници, в резултат на което първоначалният план бил изоставен. Било взето решение четата да поеме риска на борбата сама, без да прави опити да вдига населението на въстание.

Съвещанието решило да се прекъснат телеграфните съобщения между Свищов и Русе, за да се попречи на турската власт да получава сведения за движението на четата. След това знаменосецът Димитър Заралията отново повел четата към Балкана. По пътя към село

Саръяр срещнали няколко коли със селянки, които отивали да жънат меджия на местния турски бей.

Войводите върнали меджията. Караджата влязъл в жилището на бея и с оръжие в ръка го заставил да обещае, че няма да налага на българското население безплатен труд. Хаджи Димитър имал намерение да освети знамето на четата в църквата. но селският свещеник отсъствувал от селото. Тук той произнесъл реч пред народа.

Първата среща на четата с турците станала на 6 юли в лозята на село Караесен. Макар че телеграфната жица била прекъсната, на помощ на турците (башибозуци и заптии) пристигнала конница от Свищов. Водил се 5-часов бой. Паднали убити трима четници.

Преди да потеглят на юг за Балкана, старият юнак Коджа Ибрахим се върнал назад, отрязъл главите на падналите в боя другари и ги погребал до един дъб. След това се изправил, застанал почтително пред гроба, прекръстил се и казал: „Да ви е лека пръст, братя."[1] Цялата чета повторила тези думи и се прекръстила. Той направил това, защото не искал турците да разнасят по селата главите им набити на колове и да се гаврят с тях.

В тази битка, както и във всички други сражения на четата, знаменосецът Димитър Николов проявил нечувана храброст. Със знаме в ръка той летял като ястреб от едно място на друго, биел се като разярен лъв с ожесточение и злоба към врага. В най-отчаяните минути на сраженията и на най-опасните места той се хвърлял в ръкопашен бой, гърди с гърди и давал пример на смелост на младите си другари, некалени още в боя.[2]

След като през нощта четниците се измъкнали от караесенските лозя, те се насочили към с. Батак. Минали край него и преди да стигнат до с. Д. Липница, едва на разсъмване успели да се настанят в една го-

---

[1] З. Стоянов, Четите в България, С., 1940, стр. 106.

[2] Ф. Симидов, сп. „Поборник опълченец", год. II, 1901, кн. 5, стр. 15.

ричка северозападно от с. Павликени. Тази горичка се наричала Карапановата (Хуршидбеева) кория.

Тук на 7 юли 1868 г. започнала втората битка с турците. Четата била в отлична позиция на височина, обградена от всички страни с голи поляни. Завързал се голям бой с редовна турска войска, черкези и башибозуци. От укрепените с окопи позиции и с точната си и отмерена стрелба четниците не пропущали турците до гората. Те се опитали да влязат в нея откъм с. Патреш, но и това не им се удало.

В този бой бил ранен Стефан Караджа. Паднали убити много турци, между които турският офицер Яхия ага от Русе и юзбашията Ремзи ага от редовната кавалерия. В боя участвувал и Али паша от Търново. Четата дала един убит, един пленник и няколко ранени.

След битката в Карапановата кория четата се насочила на запад, минала през горите на с. Недан, Павликенските ливади и край с. Бяла черква прекосила р. Росица, където спряла за малко в кошарите по южния ѝ бряг. Оттук по решение на войводите момчетата се настанили в голямата Драчова кория, наричана още Бяла черква. На 8 юли в околностите на съседното село Вишовград станала третата битка. В този бой четниците били разделени на две групи в полукръг. Наоколо почерняло от многоброен противник: башибозуци, черкези, редовна пехота и конници. Обградена отвсякъде, след тежък бой четата едва задържала позициите си. Вечерта успяла да се измъкне от обсадата, но дала много жертви: от 124 души останали само 68 момчета. Ранен бил на няколко места Стефан Караджа.

След третата битка четата пътувала цяла нощ с надежда, че все повече се доближава до Балкана, но за голяма изненада на сутринта осъмнала почти на същото място — половин час от с. Плужна и Вишовград, в землището на което се намира Канлъдере. Тук на 9 юли станала четвъртата битка.

Изморени, гладни, измъчени от жажда и не спали 4—5 нощи, четниците се настанили в неудобна позиция в една малка гора, обградена от всички страни с височини. От изтощение те заспали дълбок сън, а за го-

Боят при Карапановата кория на 7. VII. 1868 г.

лямо нещастие заспала и поставената на пост стража. Турските потери били по петите им. С кучета те открили четата: „Ставайте, нападнати сме!“— извикал Христо Македонски. Никой не чул. Всички спели дълбоко. Започнала пушечна стрелба. Най-после заспалите четници се събудили от тревогата, но късно. С голяма бързина те били разпределени на три групи под водачеството на Хаджи Димитър, Стефан Караджа и Мавро от Казанлък. Последният, който имал задача да удари в гръб турците, не успял да се придвижи и фронтът бил разкъсан. Почнал се ужасен неравен бой гърди с гърди. Бинбашията бил убит, Караджата, макар ранен, сечел със сабята си наляво и надясно, но се намерил обграден от турците. Гласът му се чувал: „Удряйте, момчета, стреляйте на месо!“ Десетина турци го заловили и го отвлекти полумъртав в техния стан. Откарали го в Търново и оттам в Русе. Това станало на 9 юли стар стил по обед.

На тази битка присъствувал и търновският паша Али бей. Качен на кон, той постоянно обикалял и

окуражавал турците, а неговият хаджи Дервиш непрекъснато викал: „Предай се, Хаджи Димитре, царят е милостив, няма нищо да ти направи, пък и пашата е тук. Караджата е жив и той иска същото.“ „Ах, защо не си по-близо, та да ти залепя една шикалка в челото“ — му отговарял байрактарят Коджа Ибрахим, куршумът на когото никога не падал на сухо — пише Захари Стоянов.[1]

Като научил, че Стефан Караджа е жив, Х. Димитър много се зарадвал. Но Димитър Заралията бил опитен и хитър. Той не се поддал на тази измама, не вярвал в подобна турска милост и посочил за това примери на войводата. В боя четата дала нови 26 убити, а ранените достигали 20 души. Останалите 40—42 четници тръгнали през нощта по неизвестен път. На 10 юли навлезли в Балкана откъм връх Петрещица (между селата Гъбене, Сърбегли и Дебел дял), стигнали до една канара на върха на Балкана близо до Ново село, Севлиевско. Скрили се зад нея. Голяма турска войскова част минала съвсем близо до тях, но не ги забелязала.

След отминаването на тази опасност въстаниците излезли от своето скривалище. Пред погледа им се разкрил величествен простор с горди върхове, забили чела в синята небесна шир. Там долу в низините се разстилали зелените поляни и тучни ливади, огласяни от медения звън на многобройните стада. А тук до тях са мрачните и хладни вековни гори на хайдушкия Балкан.

Сърцето на знаменосеца се потопило в горещ и неудържим възторг пред величието на родната природа.

„Ех, Балкан, Балкан, старо свърталище, жив бях пак да ти дойда на гости“ — провикнал се той, като изправял продупченото и скъсано знаме върху едно кленово дърво. Там наблизо до едно кладенче четниците се измили, промили раните си и ги превързали с билки. Изгладнели и изтощени, те решили да влязат в село Дебел дял посред бял ден и да се снабдят с храна.

Населението ги посрещнало като освободители — сложило им софра всред селото. Начело с чорбаджиите,

[1] Вж. З. Стоянов, Четите в България, С., 1940, стр. 111,

с попа и кехаята четниците яли и пили предоволно. Знаменосецът, стар и опитен четник, съветвал по-младите: „Момчета, по-малко яжте, повече слагайте в чантите за после, защото много сме гладували, ще ни стане лошо от многото ядене.“ Неговата дума в четата тежала.

След това отново поели пътя нагоре към върховете на планината. На 14 юли минали край върха Чифут, където забелязали потеря, но тя не успяла да ги открие. Попаднали на едно овчарче. В неговата кошара имало приготвена храна за потерята. Четниците решили да се възползуват от този случай. Като разбрало намеренията им, момчето се изплашило: „Мене ме е страх, байнови, заптиетата са толкова лоши, че ще ме смажат от бой.“

„Кажи им, че сме те нападнали и ограбили“ — рекъл Коджа Ибрахим.

На 15 и 16 юли четата продължила пътя си по билото на Балкана. Стигнала до други кошари, в които нощувала потеря от 200 души. Четниците мислели да я нападнат, но се отказали. „Време ли е да правим битка с редовна войска и заптии?“ — казал Димитър Коджа Ибрахим и думата му била взета под внимание. Останали да нощуват там край кошарите. При чистия въздух раните на ранените четници изпущали силна миризма. „Знаете ли че тази миризма може да ни докара някоя беля?“ — говорел знаменосецът на войводата.

Тук според повечето автори между Х. Димитър и Димитър Николов станал доста остър спор, за който Христо Македонски пише: „След нашето поражение всякакви кавги и недоразумения можеха да се явят и чудно е, че минахме само с едно спречкване.“[1] Спорът се водел по кои пътеки да се тръгне, за да се стигне по-безопасно до сборния пункт Агликина поляна.

Такъв един спор е напълно допустим в обстановката, при която се намирала четата. Балканът бил пълен с потери. Турците били смъкнали овчарите в полето и трудно било да се намери храна.

Трябвало да се постъпи по-разумно, за да се спаси

[1] Хр. Македонски, Записки, С., 1896, стр. 98.

това, което можело още да се спаси. Спорът бил твърде разгорещен. Знаменосецът сочел пътищата, които той добре познавал като по-изгодни стратегически и по-безопасни. Х. Димитър се опитал да смири Заралията с кроткост и да го придума да мълчи и да се подчинява, но той още по-високо укорявал войводата.

„Ако ще измрем, бай Хаджи, то нека да измрем, както трябва, а не да попаднем тъдява в някоя пусия и да ни избият като врабци, без да можем да свалим поне едного от враговете. Ние сме тръгнали да мрем, но да мрем юнашки.“ Спорът се разгорещил и станал публичен. „Аз ти казах, Хаджи, че тези места са проклети. Тук са загинали много наши другари в минали години и знаем добре, че не трябва не само да се спи тук, но и да се спираме не бива. Казах ви къде е пътят, защо не държахте него. Водите четата от кошара на кошара, питате овчарите за пътя. Откъде да знаем тези овчари какви са — верни или подкупени.“[1]

Някои от четниците укорявали знаменосеца за острия език, с който си служел, взели страната на войводата и предупредили Заралията за отговорността, която ще понесе, ако не се подчини.

Х. Димитър не се съгласявал със знаменосеца. „Аз ще вървя към Бузлуджа, каквото и да става“ — казал той. По силата на четническия закон като войвода той заповядал да се продължи пътя за върха. Заралията се подчинил, отстъпил и млъкнал. Като се съмнало, поели пътя за Бузлуджа. Срещнала ги потеря, но те се скрили в гората и тя ги отминала, без да ги забележи. На 16 срещу 17 юли вечерта взели за водач един местен овчар — Теню Трифонов. Той ги повел през една стръмна пътека, по която четниците вървели един след друг. За ранените пътят бил ужасен. Между тях и здравите, които вървели напред, имало човек, който на предните викал „по-полека“, а на последните „по-бързо“. В непрогледната нощ на един кръстопът част от четата по погрешка се отделила и тръгнала по друга пътека. Били 14 души, между които и Димитър Николов

[1] Ф. Симидов, сп. „Поборник опълченец“, год. II, 1901, кн. 5, стр. 16.

знаменосецът. Оказали се някъде наблизо между връх Св. Никола и Бузлуджа.

За тях Христо Македонски казва: „Дали в нощната тъмнина или из гъстите гори тия наши другари се изгубиха или пък Заралията ги беше подмамил вследствие на спречкването му с Х. Димитър не мога да потвърдя, положително. Тогава обаче взехме за вярно второто предположение."[1]

Петата битка станала на връх Бузлуджа на 18 юли 1868 г. стар стил. Дотам стигнали само 26 души. Целият балкан бил пълен с потери, дошли от Търново и Казанлък.

Властта имала точни сведения за движението на четата, осведомявана в известни случаи и от самите изплашени овчари.

Още на 17 юли откъм Хашката поляна пристигнал Куртчу Осман с 500 души башибозуци от Казанлък. Търновската потеря наброявала 200 души.

След като цели 12 дни водили непрекъснато битки през деня, а нощите минавали в тежки изтощителни походи, въстаниците нямали време да си отпочинат. Освен това закъснели да заемат удобни позиции, защото били изненадани от противника, и се оказали обградени отвсякъде. За четата нямало вече никакъв изход, освен да приеме решителната неравна битка.

Боят започнал — 700 щика срещу 26. Четниците оказали отчаяна съпротива. Хаджи Димитър с висок глас ги насърчавал: „Момчета, да умрем като българи!" Сам той, ранен на три места, с револвер в ръка се сражавал до последно издихание. Въпреки ожесточената съпротива след 3-часов бой почти всички четници загинали. Геройски загинал и войводата Х. Димитър. Главите им били отсечени, набити на колове и отнесени в Казанлък и Търново.

Тази битка е една от най-героичните страници в нашата история — величествен подвиг на шепа храбри синове на родната земя.

Останалите назад 14 души, като не могли да се съединят с четата, се отправили за сборния пункт Агли-

[1] Хр. Македонски, Записки, С., 1896, стр. 99.

кина поляна. 3—4 дни се лутали из гъстите гори и стръмнини. На петия ден срещнали един старец овчар от Енина, който ги нахранил с печено агне и им дал съвет в коя посока да се движат, за да стигнат по-бързо до сборния пункт. По-нататък попаднали на дядо Стоян от село Гурково (Хаинето), който се оказал народен човек и познавал всички войводи. Той им донесъл от село хляб, сирене и други провизии и лекарства и им показал точния път за Агликина поляна. Минали през връх Българка край Кръстец, връх Буковец, Чумерна, Темната гора и най-после стигнали до желаната Агликина поляна. Там обаче не намерили никого. Очакваните 200 души въстаници на Гунчо войвода и Тодор Хорбоолу от Сливен не се оказали на сборния пункт. В Сливен вече се знаело за съдбата на четата на връх Бузлуджа. Тук, на Агликина поляна, изморените момчета си отпочинали след изморителния поход.

Една ранна утрин четниците забелязали на поляната пред техния лагер сърна, която кротко си пасяла. Някои от четниците стреляли в нея и я улучили. Заклали я и я сложили на огъня да се пече. Но случайно или от пушечния гърмеж след малко се явила потеря от 7—8 души местни турци. Те забелязали огъня и сърната и по този начин открили четата. Водач на потерята бил прочутият Солак пехливан, който се опитал да склони четниците да се предадат. Той им викал: „Слушайте, чорбаджилар, ние ви знаем, че сте ранени, гладни и бъктисали от душата си, предайте се, царят ще ви прости!“ Но докато Солак пехливан свърши своите бащински наставления, Заралията вдигнал пушката, ударил го право в челото и той паднал мъртъв на земята. Малката потеря на Солак пехливан била разбита. Няколко дни четниците се навъртали около тази поляна с надежда, че ще се явят свои хора. Те не знаели нищо за съдбата на четата на Бузлуджа. Но като разбрали, че всичко е напразно, решили да потеглят за Сръбско. Най-безопасният път за оттегляне бил по билото на Стара планина. Димитър Заралията познавал тези пътища и решил да поведе своите хора по тях. По петите им обаче се движели многобройни потери — башибозук, черкези и редовна турска войска.

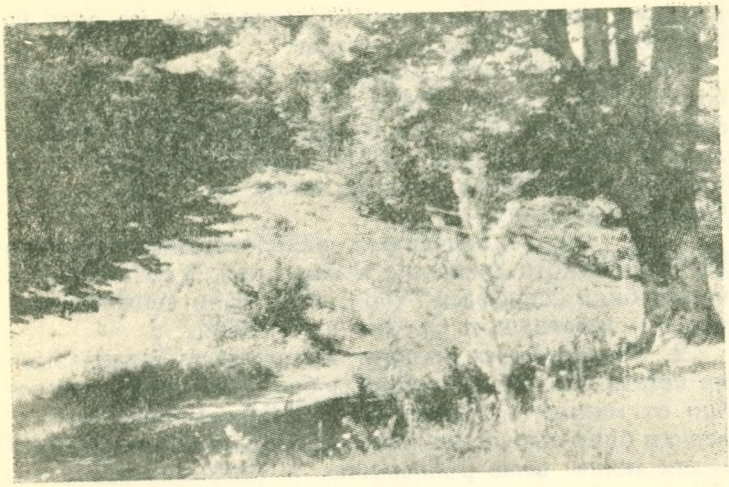

Агликина поляна. Наблизо до нея на 6. VIII. 1868 г. пада убит знаменосецът на четата Димитър Н. Заралията

Близо до Агликина поляна до Темната гора ги нападнала силна турска потеря. В това шесто по ред сражение с превъзхождащ противник паднал убит най-добрият четник и знаменосец на Хаджидимитровата чета — Димитър Николов Заралията. Това станало на 6 август 1868 година стар стил.[1]

Димитър Заралията загина като доблестен воин на своя народ с пушка в ръка на бойното поле, както загиват истинските герои. Целият негов съзнателен живот беше отдаден в служба на родината и своя изстрадал поробен народ.

Без да бъде вярващ християнин, той би могъл да се нарече „войник монах", отрекъл се от всички земни съблазни и светски суети, посветил се изцяло в предана служба на отечеството и борбата за неговото освобождение. Неговият светъл подвиг е пример за бъдещите поколения. Признателното потомство увековечи свет-

[1] З. Стоянов, Четите в България, С., 1940, стр. 261.

лата му памет, като преименува родното му село от Карабурун на село Знаменосец.[1]

От поверителните доклади на Митхад паша до Високата порта, както и тези на чуждите консули, като френския консул Шафер в Русе (Известие на държавния архив, 1966 г., стр. 145—167—Б. Цветкова) могат да се направят следните изводи за четата на Х. Димитър и Стефан Караджа:

1. В тях се подчертава народностният характер на четническото движение в България. Участниците в четата били „сиромаси" хора, напуснали своите родни места и забягнали в Сърбия и Румъния.

2. Подчертава се добрата подготовка и организация на четата. Четниците имали добро въоръжение, по-добро от миналите години, дисциплината била висока, всички били със специална униформа и имали отличителни знаци, вещо ръководство и разумна стратегия. Умеели да се окопават и да нападат изненадващо.

3. Четниците били с висок боен дух и издръжливост. Никой не се предавал, преди да бъде ранен на няколко места, и то тежко. Държали се смело и дръзко при разпита. Заловените пред съда открито заявявали, че доброволно са постъпили в четата и съзнават своята отговорност.

---

[1] През 1967 г. по наша инициатива обществените организации и общинският съвет на с. Знаменосец начело с общинския секретар на БКП Иван Д. Минчев, председателя на общинския народен съвет Петър М. Петров, секретаря на местната организация на БКП Колю Петров Колев, секретаря на партийната организация в ТКЗС Митю Колев, председателя на общинския комитет на ОФ Христо Ив. Христов и председателя на земеделската дружба Желю Н. Марков, които ми оказваха съдействие за събиране на сведения за тази биография, направиха мотивирани писмени постъпки пред Окръжния комитет на БКП в Ст. Загора и Старозагорски окр. нар. съвет за увековечаване името и делото на знаменосеца Димитър Николов Заралията. Те поискаха да се издигне в родното му село голям паметник в цял ръст с развято знаме в ръка. Окръжният народен съвет в Стара Загора, както и Окръжният комитет на партията се отзоваха с разбиране и готовност да се построи този паметник.

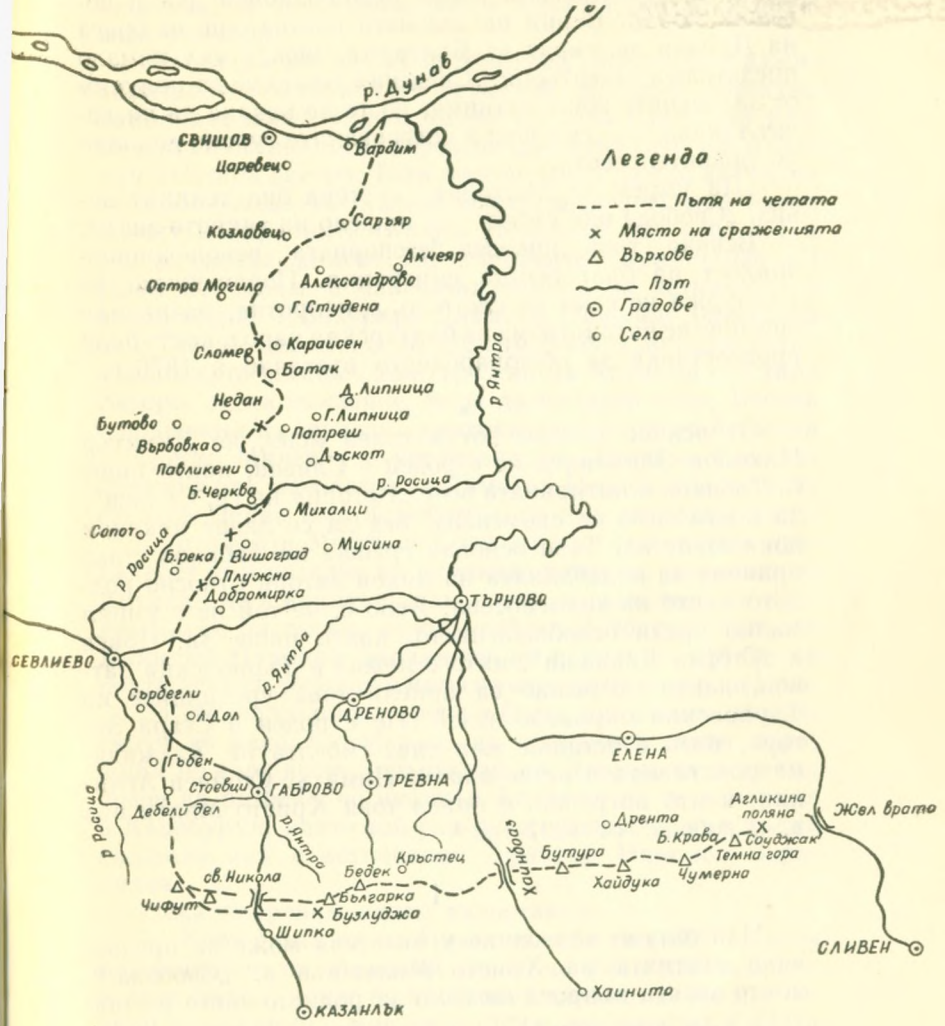

Бойният път на четата на Хаджи Димитър
и Стефан Караджа — 1868 г.

4. Те притежавали висок революционен дух и човешки морал. Верни на дадената клетва още на брега на Дунава да умрат за България, между тях нямало предатели и дезертьори. „Сведения можехме да получим от заловените живи четници, но те не искаха да ни дадат такива“ — се казва в шифрованите турски доклади до правителството.

„Да умрем за България“ — това бил техният девиз. „Свобода или смърт“ — пишело на тяхното знаме.

Всичко това показва безспорната революционна зрялост на българската емиграция. Поражението на Бузлуджа не само не сломило, а, напротив, разпалило още повече патриотизма на българския народ, което било предпоставка за общонародното въстание в 1876 г.

* * *

От всичко казано дотук става ясно, че Димитър Николов Заралията не е роден в Сливен, както пише С. Табаков в цитираната вече „История на гр. Сливен“, за което само се споменава, без да се дават някакви доказателства. Тази основна грешка на Табаков става причина за колебанията на някои автори относно родното място на знаменосеца. Ясно е, че той не е умрял малко преди освобождението, както пише Зв. Цонев в „Стефан Караджа“, нито е лежал в Търновския затвор, както погрешно са приели това уредниците на Търновския окръжен музей. Не е роден в Стара Загора, нито е останал жив след гибелта на Хаджидимитровата чета и не се нарича Димитър Стойчев Агликин, както погрешно е приел това Христо Милев във в. „Свобода“ от 1897 год.[1]

I

Най-голямо колебание у читателя може да предизвика статията на Христо Милев във в. „Свобода“[2], която засяга въпроса не само за родното място на зна-

[1] Брой 2119—2121.

[2] Христо Милев, общественикът, няма нищо общо с Христо Милев Янъка — четник, заловен и обесен след разгрома на Хаджидимитровата чета. И двамата са родом от Шипка.

меносеца, но и неговото име и личност, както и неговата кончина.

Статията е писана 29 години след гибелта на Хаджидимитровата чета и носи гръмкото заглавие „Димитър Заралията жив". В нея Милев предава нашироко разговора си с едно лице, наречено Димитър Стойчев Агликин от Стара Загора. Това лице се представило на Милев за знаменосеца на Хаджидимитровата чета под името Димитър Заралията (Коджа Ибрахим). На стр. 114 и 115 в своята книга „По кървавите дири" (1928 г.) Илия С. Бобчев е напечатал списък на четниците, в който под № 7 фигурира Димитър Николов Заралията от с. Черни нос, а под № 122 сам Бобчев допълнително вписва като четник Димитър Стойчев Агликин от Стара Загора. Няма съмнение, че за да направи това, Бобчев е подложил на сериозна критика разговора на Агликин с Христо Милев и е установил, че Димитър Стойчев Агликин от Стара Загора и Димитър Николов Заралията от село Черни нос (Карабурун) са две различни лица.

Ако Христо Милев се беше отнесъл със същата прецизност към разказа на Агликин, щеше да установи, че Агликин не е никакъв знаменосец, а самозвано се провъзгласил за такъв, използувайки обстоятелството, че Димитър Николов Заралията не е жив — избити са почти всички четници и няма от кого да бъде опроверган.

За Милев по онова време е било достатъчно да прескочи до село Карабурун, да поразпита стари хора, живи по това време, връстници на Заралията и от тях щеше да разбере, че никакъв Агликин не се е мяркал в Карабурун, както той разказва, и щеше да има пълни сведения кой е истинският Димитър Николов Заралията.

Нека направим някои съпоставки:

1. Като разказва на Милев за себе си (1897 г.) и за родословието си, Агликин казва, че имал двама братя и една сестра, които били отдавна починали. Но две години по-късно Ф. Симидов в 1899 г. разговарял с брата на знаменосеца, от когото искал информация за Димитър. От тези два факта излиза, че Симидов е разговарял не с умрелия брат на Агликин, а с брата на действителния знаменосец Димитър Заралията.

2. Дядо Малчо Колев, брат на знаменосеца, живущ в с. Симеоново, Ямболско, притежавал снимка на Димитър, изпратена му от Букурещ. Ако изпращачът беше Агликин, то защо не е изпратил снимката си на своя брат в Стара Загора, а я праща на дядо Малчо, който няма нищо общо с неговото семейство?

3. Че Димитър Стойчев Агликин и Димитър Николов Заралията са две различни лица се установява и от признанията на самия Агликин. В разговара си с Милев той казва: „По едно време Панайот (Хитов) реши да замине с част от момчетата за Сърбия, а останалата част, в която спадах и аз, остана." Това значи, че Агликин не е участвувал нито в първата, нито във втората легия на Раковски. Обратно — Димитър Николов не само че участвувал в легията, но пренасял оръжието от Влашко в Сърбия и бил зачислен в шестата десетка под № 61 от списъка.[1]

4. В книгата си „По кървавите дири" на стр. 220 Илия С. Бобчев пише: „Захари Стоянов в своята книга „Четите в България" е написал всичко по разказите на седемтях останали живи участници от Хаджидимитровата чета, проверявани и препроверявани от Стоян Заимов." Между тези 7 живи участници бил и Дончо Стоянов от Стара Загора (Бабадаглията), съгражданин на Агликин, който не е казал за него да е бил знаменосец, нито дори да е бил четник в четата на Х. Димитър и Стефан Караджа.

5. Агликин разказва, че съветвал публично Х. Димитър да оставят пътя за Агликина поляна и да се спуснат през Туловското поле в Средна гора, но момчетата и сам Х. Димитър отхвърлили този план. Впоследствие, казва Агликин, Хаджията се бил съгласил и го пратил в Казанлък при К. Ваклидов да организира с него прехвърляне на четата в Средна гора.

---

[1] Агликин сам казва, че той бил записан под псевдоним Димитър Н. Заралията чак през 1868 г., когато съставяли списъка на четниците преди минаване на Дунав. Дотогава не се наричали така, а в списъка на двете легии не фигурира името на Димитър Стойчев Агликин (вж. Иван Стойчев в списъка от 1892 г., БАН, секция Възраждане, ръкопис).

Ако това е така, защо Христо Македонски, който е бил на тези публични остри спорове, не казва нищо за този план, а точно обратното, в своите „Спомени“ на стр. 99 пише: „В числото на изгубените 14 души влизаше и Заралията.“

Това го пишат почти всички автори[1] включително и Милев преди срещата му с Агликин.[2] Дават се и обстоятелствата, при които е убит знаменосецът.

Как е възможно тогава Заралията да бъде едновременно на две места — в групата на 14-те за Агликина поляна, и изпратен в Казанлък при Ваклидов, за да урежда прехвърлянето на четата в Средна гора. Нали Заралията и Димитър Стойчев уж са едно и също лице.

6. Не „Заралията“ Димитър Стойчев е настоявал четата да остави пътя за Агликина поляна и да се прехвърли в Средна гора, както той разказва, а за това са настоявали Стефан Д. Орешков и Христо Н. Патрев.[3]

7. Агликин разказва на Милев, че като го освободили турците от затвора в Пловдив и Сливен, станал махленски пазвантин в Стара Загора. Там го споходил Стефан Стамболов и го посветил в тайната за вдигане въстание през 1875 г. Поканил го да участвува в подготовката на въстанието, обаче той отказал.

8. Със злоба и завист той говори за Панайот Хитов, за Стефан Сливков, Георги Кюмюрев и други от Стара Загора, които получавали незаслужени пенсии и служби от държавата, а когато Стамболов вече като министър по настояване на селяните от с. Гурково (Хаинето)[4] го повикал да разговаря с него, той избягал чак в

---

[1] Г. Димитров, Княжество България, част II, 1896 г., стр. 310; Захари Стоянов, Четите в България, 1885, стр. 261; Илия С. Бобчев, По кървавите дири, 1928, стр. 195; Георги Славов, Хаджи Димитър, 1965, стр. 64; в. „Сливенско дело“, бр. 94, 1965 г.

[2] В. „Свобода“, 1897 г., бр. 2119 (Уводът); Христо Милев, Избиване четата на Х. Димитър, 1886 г., стр. 14.

[3] Вж. Хр. Милев, пак там, стр. 14. Това било на 14 юли стар стил.

[4] Там живеел Агликин.

с. Черково, Старозагорско. Правилно беше да се яви при познатия му Стамболов, защото го вика, за да го разпита и да му отпусне пенсия, ако заслужава.

9. Тези, които получават пенсия, той нарича просяци, а сам живее от подаяния. Това му се вижда почестно, отколкото да получава заслужена пенсия! Интересно е и друго нещо; в разказа си пред Милев той се изкарва оскърбен, защото бил пренебрегнат.

Ако приемем, че това е така, то се отнася за време след освобождението. Но как ще оправдае той отрицателното си държание към развиващите се политически събития преди освобождението след разгрома на Хаджидимитровата чета? В легията на Раковски не е бил, в Старозагорското въстание отказал да вземе участие, за Априлското въстание не става и дума, а в Освободителната руско-турска война не участвувал.

10. През 1884 г. за първи път били организирани тържества на връх Бузлуджа. Там била и майката на Хаджи Димитър, а оттогава са правени и други тържества. Къде е бил „знаменосецът" Агликин да почете с присъствието си тези тържества? Да се представи на народа, за когото се е борил, да каже няколко думи. А той не е неграмотен, чел е книгите на Захари Стоянов и даже го критикува, че не е вписал 14 души четници в списъка. Знае много добре значението на такива тържества.

11. Като сравним снимките на различните четници, виждаме, че те са облечени с различни носии[1]: при Хаджи Димитър една, при Караджата друга, при Мънзов трета, при Македонски съвсем друга и т. н. Всички тези носии са характерни за мястото, града и селото, където са родени и отрасли четниците. Така носията на Димитър Николов Заралията е типичната тракийска селска носия от Старозагорското поле като тая в Карабурун, каквато гражданите не носят. Агликин, който казва, че баща му бил от Дупница, най-малкото може да носи тракийска селска носия.

12. През Освободителната руско-турска война, когато млади и неопитни момчета, искрени патриоти се

[1] Илия С. Бобчев, Четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа, 1930, стр. 25.

включиха в народното опълчение и се бореха геройски при родния град на Агликин и на Шипка, той, „знаменосецът" на Хаджидимитровата чета, прославеният герой от Белградската легия, от боевете при Караесен, Карапановата кория и Канлъ дере, опитният воин и отличен стрелец, безстрашният „Димитър Николов Заралията" не взима участие в него, и то точно тогава, когато свободата изгряваше над нашето поробено отечество. Той предпочиташе да се крие и спи из чуждите плевници, но не и да се бие за отбраната на родния си град.

Може ли така да постъпи героят Димитър Николов Заралията? Не, в никакъв случай! Така може да постъпи само самозваният знаменосец Димитър Стойчев Агликин.

13. Трябва да признаем, че от разказа на Агликин, който много величае своите хайдушки подвизи с Г. Трънкин, Аджема, Петко Стоев, Лефтеров и др., колкото и противоречия да има в него, оставаме с впечатлението, че ако не е бил един обикновен хайдутин, той ще да е бил най-много обикновен четник от Хаджидимитровата чета и нищо повече.

Така е преценил и Илия С. Бобчев, като го е вписал в списъка на четниците. И действително той пише: „. . . Излиза, че тоя Димитър Стойчев Агликин Заралията може най-много да е бил четник от тази дружина, но Димитър Николов Заралията съвсем не е същият."[1] До същото заключение ще да е дошел и сам Христо Милев 9 години по-късно (1906 г.), когато като окръжен управител на Стара Загора посетил село Знаменосец, за да убеди тогавашния общински съвет да преименува Карабурун на с. Черни нос в чест на знаменосеца Димитър Николов Заралията, родом от същото село.[2]

Всичко това, което пиша във връзка с тази статия

---

[1] Илия С. Бобчев, По кървавите дири, 1928 г., стр. 221.

[2] Това аз лично зная, защото разговорите от канцеларията се пренесоха на открито и месеци наред се говореше за името на селото.

на Милев, правя го, за да се отстранят всякакви съмнения в читателите относно личността, произхода, името и родното място на знаменосеца и да се види, че Димитър Агликин от Стара Загора е мним знаменосец, а Димитър Николов Заралията от Карабурун е съвсем друг, истинският знаменосец на Хаджидимитровата чета.

В романа „За свободата" на Ст. Дичев (стр. 337 и 343) един от героите е наречен Димитър Николов Заралията (Коджа Ибрахим). Авторът описва този герой като женен и баща. Това е в противоречие с историческата истина, защото знаменосецът на Хаджидимитровата чета, който е бил и в легията на Раковски в Белград, не е бил женен. Той напуща родното си село ерген и до смъртта си остава такъв.

Аз отбелязвам това, защото Заралията не е измислен герой на обикновен роман, а историческа личност, известен борец за национална свобода, вмъкнат като герой на исторически роман. Следователно според мене не е правилно да се постъпва така.

В Търновския музей (стар турски затвор) е поставена снимката на знаменосеца заедно със снимката на Стефан Караджа, под която пише: „Димитър Николов Заралията, знаменосецът на Хаджидимитровата чета, лежал в Търновския затвор."

Поисках да узная от отговорното лице, завеждащ този отдел при музея, кои са основанията, за да се постави такъв надпис, обаче не можаха да ми се посочат. Доколкото е известно, знаменосецът Димитър Заралията не е лежал в този затвор.

Повод да се постави такъв надпис вероятно е бил следният текст (под линия) на стр. 179 в книгата „Стефан Караджа" на Зв. Цонев: „В доклада на Митхад паша до Високата порта за Стефан Караджа се казва, че той и знаменосецът Димитър (Заралията) са били заловени ранени в корията Петан. "(Вж. в. „Зора", бр. 6349 от 13 август 1940 г.)

Докладът на Митхад паша е публикуван от Д. Мишев в църковен архив 1924—25 год. На стр. 154 в него пише: „Най-много сведения бихме имали от техните (на заловените четници в гората Петан — б. М. С.) водители, но заловеният жив Стефан, както и знамено-

сецът Димитър от Браила не са ни дали или не са искали да ни дадат такива."

Същият този цитат от доклада на Митхад паша е публикуван и във в. „Зора", на който се позовава Зв. Цонев. В този текст на доклада ясно е конкретизирано, че се касае за знаменосеца Димитър от Браила, а това лице е Димитър Мънзов. Цонев е направил грешка, като е прибавил от себе си Заралията.[1]

Не Димитър Николов е лежал в Търновския затвор заедно със Стефан Караджа, а Димитър Мънзов, който, отведен в Търново, бил осъден и обесен.[2] Спирам се на това, защото такива грешки въвеждат в заблуждение екскурзиантите, които посещават музея.

Още по-вероятно е, че този, който е подреждал снимките в Търновския музей (Д. Овчаров), се е възползувал от една снимка на знаменосеца в Народната библиотека „Кирил и Методий", София, на гърба на която неизвестен автор или служител от библиотеката е написал на пишеща машина следния текст: „Димитър Заралията (Коджа Ибрям), знаменосец на Хаджидимитровата чета, обесиха го в Търново. Беше тежко ранен, като го докараха. А вторият знаменосец е Георги Чернев, избран от цялата чета. Секретар на четата бил габровчето Иванчо Христович. Чува се, че живял в Старозагорско."

Навярно неизвестният автор смесва името на Димитър Заралията с това на Никола Заралията, за когото Стати Попов в специална статия изнася, че е лежал в Търновския затвор и после бил обесен[3].

Очевидно Овчаров се е доверил на този текст, под който няма никакъв подпис, нито дата. Не е датирано и самото събитие, за което става дума. Ако знаменосецът Димитър Заралията беше действително ранен, докаран в Търново и после обесен, той щеше да бъде разпитан от властта и това събитие не можеше да мине незабеля-

---

[1] Справка църковен архив 1924—25 г., г. XII, „Българското въстание от 1868 г.", стр. 153 и 154 и в. „Зора", бр. 6349, 1940 г.

[2] Митхад паша нарича това място, дето е заловен Стефан Караджа, гората „Петан".

[3] Вж. в. „Мир", 1936 г., бр. 10810.

Идеен {Макет-паметник на знаменосеца

зано. Пресата, особено в. „Дунав“, щеше да го съобщи, защото се касае за ръководна личност.

Опитах се да проследя откъде е дошла тази снимка и кой е написал на гърба ѝ такъв текст. Отнесох се до стари служители, като Христо Вакарелски от Етно-

графския музей, Маньо Стоянов от Народната библиотека и много други, прегледах и инвентарните книги, в които освен инвентарния номер друго нищо не е отбелязано.

При това положение този анонимен текст не може да се приеме за достоверен, докато за него няма потвърждение от други източници. Вероятно много други автори са имали възможност да се запознаят с този текст, обаче никой не се е позовал на него, защото са го смятали за недостоверен. Той противоречи на всички досега известни сведения, утвърдени като официални, за смъртта на знаменосеца, загинал недалеч от Агликина поляна в сражение с турска потеря.

И така трябва да разграничим имената на отделните личности:

Димитър Николов Заралията (Коджа Ибрахим), знаменосец на Хаджидимитровата чета от с. Черни нос (Карабурун), сега село Знаменосец, Старозагорско, убит в околността на Агликина поляна до Темната гора над Сливен на 6 август 1868 година.

Димитър Мънзов, който също се сочи за знаменосец на Стефанкараджовата чета, от гр. Браила, родом от гр. Лясковец, лежал в Търновския затвор и обесен в Търново през 1868 г.[1]

Димитър Стойчев Агликин, самозван знаменосец на Хаджидимитровата чета, от Стара Загора, починал късно след освобождението.

Димитър Дишлията от Сливен, умрял малко след освобождението.

Иван Х. Димитров (с псевдоним Асен Заралията), родом от Стара Загора, председател на революционния комитет в Търново, починал след освобождението.[2]

Никола Вълев Заралията от Стара Загора, четник, лежал в Търновския затвор, обесен през 1868 година.[3]

Това са различни лица с различна съдба през епохата на националноосвободителните борби на нашия народ.

---

[1] Вж. в. „Дунав", 1868 г., бр. 295.

[2] Вж. сборник „Априлско въстание", том I, 1954, стр. 602.

[3] Вж. в. „Мир", бр 10810, 1936 г.

Извлечение от писмата на Руси Колев Динев от гр. Ямбол, ул. „Виза“ № 1.

Другарю Седев,

Най-много, макар и оскъдни неща, ми разказа дядо Марин Малчев (братов син на Знаменосеца), който е в Ямбол (жив). Той каза, че знаменосецът е заминал за Румъния от Карабурун, но е дошел от Окманли (Симеоново) в Карабурун при някой си поп Лазар, който бил наш роднина. Същият поп е бил комита. Той го е учил на четмо и писмо по онова време. Същият поп го е прехвърлил в Румъния. Според дядо Марин дядо ми Диню е ходил в Гюргево да се видят, както и аз Ви казах преди това. Този факт се потвърждава.

Баща му на знаменосеца се занимавал освен със земеделие и с шивачество (бил терзия). Знаменосецът е шиел с баща си. В Букурещ той е шиел формата на четата. Същият е имал според баща ми и според дядо Марин малка опашка (атавизъм). Тези неща дядо Марин ги е слушал от баща си дядо Малчо и от дядо Диню (брата на знаменосеца).

26. VIII. 1966 г. С поздрав: Руси Колев

Другарю Седев,

Един наш роднина от с. Каравелово Ради Проданов, син на сестрата на знаменосеца Стана, казва също, че е говорил с дядо Диню как той е ходил да търси знаменосеца да го види и ако е възможно, да остане в четата. Понеже бил женен и имал деца, брат му не се явил, а сам Ст. Караджа му казал, че не може да се види с брат си и не могат да го приемат в четата. Според дядо Марин и дядо Ради случката с таласъма на чешмата се потвърждава.

Знаменосецът не е живял в Симеоново, но е бил на гости на дядо Диню и след случката веднага заминал за Карабурун.

24. IX. 1966 г. С поздрав: Р. Колев

Извлечение от писмото на учителя в с. Симеоново Ямболско, Н. Митев.

Другарю Седев,

Изпращам Ви следните данни за знаменосеца, получени от Манол Колев (Малчев):

Колю (Никола), баща на знаменосеца, заедно със семейството си дошъл в Симеоново (Окманли) приблизително към 1858 г. Преди са живели в Карабурун. Причини за изселването: преследване от турците, защото вече по това време знаменосецът станал хайдутин. Това преселване им го препоръчал сам Димитър (знаменосецът).

В Симеоново дошло семейството на Колю (Никола), бащата на Димитър, без Неда, която останала в Карабурун и там се омъжила, и без Димитър. Сам знаменосецът идвал веднаж в с. Симеоново, за да види къде са преселени родителите му и как са се наредили. Идването му не се повторило.

Бащата на знаменосеца живял до края на живота си в Симеоново. Димитър бил абаджия в Сливен. Неизвестно как и кой му внушил, но се знае, че той шиел дрехи на четниците от сукно, украсявал ги със сърма и коприна. Сам знаменосецът имал намерение да стане четник, затова често ходел в Сливенския балкан преоблечен като ловджия, за да проучи най-подходящото място за бягане.

По-късно турците надушили, че знаменосецът шиел дрехи за хайдутите. Научавайки за това, хванал Балкана. Именно поради тази причина принудил баща си да дойде в с. Симеоново, като му казвал: „И там има турци, но поне не те знаят какъв си.“ Баща му дошъл с един вол и една биволица и с оскъдна покъщнина.

Заедно със свои другари избягал с лодка през Дунава, ползувайки услугите на един рибар, като му обещал богато възнаграждение. Рибарят ги отвел в една горичка отвъд Дунава, Отишли в Букурещ. Там бил обучаван в стрелба. . . и всички качества за бъдещия борец. Най-малкият му брат Диню също искал да отиде при него, за да стане четник, но не го приели. . . Брат му Диню се преселил в с. Св. Илия (Стройно), за да дири мера за овцете си. Там останал до края на живота си. Като допълнение към казаното мога да добавя, че брат му Малчо (на знаменосеца) имал снимка от него, пратена от Румъния, облечен в хайдушка премяна, но не е запазена.

18. V. 1966 г. С поздрав: Н. Митев, учител с. Симеоново.

Редактор *Н. Николов*
Художник *Л. Механджиев*
Худож. редактор *Г. Гичев*
Техн. редактор *Г. Чулев*
Коректор *Е. Спахиева*

ЛГ II/15
Формат 84×108/32
Тираж 4725 екз.
Дадена за печат на 18. I. 1968 г.
Подписана за печат на 26. III. 1968 г.
Издателски коли 2,66. Печатни коли 3,50
Издат. поръчка № 4445. Техн. поръчка № 616
Цена 0,33 лв.
Печатница на Държавното военно издателство

Цена 0,33 лв.